

Harriet Lönnqvist

Typologisering av forskningsprocesser inom humaniora

En diskursiv framställning om bl.a. svärmaren, mätaren och mullvaden. Del 1

Lönnqvist, Harriet, Typologisering av forskningsprocesser inom humaniora. En diskursiv framställning om bl.a. svärmaren, mätaren och mullvaden. Del 1. [Typologization of research processes in the humanities. A discursive presentation including, among others, the sphinx moth, the geometrid moth and the mole. Part 1]. Informaatiotutkimus 16(4): 96-104, 1997.

Results from an interview study among 24 humanities researchers in universities in southern Finland are presented and discussed. The researchers represented four disciplines: archaeology, art history, languages and linguistics, and philosophy. This study is a part of a larger study on information seeking among scholars in the above disciplines. This part deals with the research process and aims at defining types of research processes and dividing them into phases. When dealing with information seeking in the humanities the research process is crucial. Seven types of researchers based on the research process are defined and described. These are 1) the chaotic and dynamic researcher, 2) the sphinx moth, 3) the systematic researcher, 4) the mole, 5) the geometrid moth, 6) the constant interpreter, and 7) the fixer. The first type is dealt with in this part of the paper and the rest in the forthcoming second part. The chaotic and dynamic researcher was recognized among scholars in archaeology, art history, and languages and linguistics.

Address: Allégatan 18 A 8, FIN-20100 Åbo, Finland.

Den större helheten

Humanistiska forskares forskningsprocesser har inte tidigare studerats i nämnvärd utsträckning. Denna undersökning är en del av ett större forskningsarbete, där jag undersöker informationssökningsprocesser och forskartyper samt deras relationer till forskningsprocessen inom fyra humanistiska discipliner, nämligen arkeologi, filosofi,

konsthistoria samt språkvetenskap och lingvistik. Informationsansaffningen relateras till forskningsmiljön, forskningsprocessen, forskarpersonen, vetenskapens kunskapsbas samt det vi idag vet om humanistiska forskares informationssökningsbeteende. Som pilotstudie har fungerat den intervjuundersökning jag gjorde som beställningsarbete åt NORDINFO, det nordiska samarbetsorganet för vetenskaplig information, och vars resultat publicerades i

en rapport 1988 (Lönqvist, Harriet, Humanister söker information eller "Mötet med den litterariske skolputsaren". NORDINFO-publikation 13. Esbo 1988).

Centrala begrepp

Med *informationsanskaffning* avses i denna undersökning både ett passivt mottagande och ett aktivt införskaffande av information, på eget initiativ, via olika kanaler. Med *informationssökning* skall i detta arbete förstås en aktiv informationsanskaffning som utgår från forskaren, där denne själv tar initiativ till informationssökningsaktiviteter. Informationssökning är sålunda en snävare term till informationsanskaffning. Med *informationssökningsprocess*, igen, avses det förlopp och de skeden informationssökningen kan indelas i utgående från forskningsprocessens olika faser. En informationssökningsprocess behöver inte nödvändigtvis alltid vara avslutad. Med *humanistisk forskare* avses här en forskare som har anknytning till en humanistisk institution vid ett universitet och till vilkens arbetsuppgifter hör forskning. Med *forskningsprocess*, slutligen, avses forskarens arbetsprocess.

Design och forskningsmetoder

För hela forskningsarbetet har 32 forskare i de nämnda disciplinerna intervjuats. Materialinsamlingen har skett medelst temaintervjuer, när det material som behövdes för att uppfylla målsättningen med undersökningen skulle vara möjligast djupgående och mångfacetterat. Tema-intervjun ger möjligheter till en materialinsamling med dessa ambitioner. Intervjuerna gjordes på basen av en på förhand uppgjord intervjuguide med specificerade teman och sådana frågor som på ett eller annat sätt skulle beröras. Den inleddes dock med några faktafrågor och evaluerande frågor med slutna svarsalternativ. Intervjuerna varade genomgående i ett flertal timmar. Alla intervjuer har bandats i sin helhet och är i 90 % av fallen också transkriberade i deras fulla längd. Inter-

vjuerna har i regel utförts på intervju-personens modersmål, men i några fall insisterade forskaren att intervjun skulle gå på det andra inhemska språket. Intervju-personen har alltid valt språket för intervjun. Den metod som har använts vid analysen av materialet är i huvudsak kvalitativ innehålls-analys.

Intervjuobjekten utsågs genom ett stratifierat slumpmässigt urval från södra Finlands universitet, nämligen universiteten i Helsingfors, Tammerfors och Åbo samt Åbo Akademi. Forskarna har indelats i 1) etablerade och 2) icke-etablerade forskare. I rapporteringen av resultaten används även begreppen äldre forskare, liktydigt med den förstnämnda gruppen, och yngre forskare liktydigt med den senare gruppen. Det avgörande kriteriet för huruvida forskaren hör till den förra (1) eller den senare gruppen forskare (2) har varit den numerära omfattningen av forskarens vetenskapliga produktion. Den har bestämts utgående från en analys av varje enskild forskares publikationsförteckning. En forskare har betraktats som etablerad om han har publicerat minst två monografier och minst 10 vetenskapliga artiklar inkl. bidrag i konferenspublikationer. De övriga har betraktats som icke-etablerade. Att man har disputerat har således inte varit tillräckligt för att i denna undersökning betraktas som etablerad forskare. Men en docent har automatiskt räknats till de äldre forskarna.

Den aktuella undersökningens syfte

Syftet med den del av forskningsarbetet, som här redogörs för, har varit att klarlägga forskarnas forskningsprocesser, deras förlopp och olika skeden. Resultaten baserar sig på en analys av 24 forskares forskningsprocesser. En central plats i processen intar informationssökningen. Forskaren ombads beskriva forskningsprocessen på sitt forskningsområde, antingen sin egen forskningsprocess eller den typiska, om en sådan kunde anses finnas, eller både ock. Få valde att beskriva den typiska processen, när det enligt deras förmenande inte kunde sägas finnas någon typisk forskningsprocess varken bland humanistiska forskare i gemen eller

inom ett visst forskningsområde. De flesta kunde berättat endast om sin egen forskningsprocess.

Efter forskarens egen fritt formulerade beskrivning av forskningsprocessen ställdes mera detaljerade frågor i syfte att få fram en klarare bild av processens olika skeden och vad de olika skedena innefattade. Materialinsamlingens och den övriga informationsökningens plats i processen penetrerades särskilt ingående. Slutligen, när den hade skisserats upp och tagit form presenterade intervjuaren (identisk med författaren) för forskaren vid intervjutillfället på ett allmänt plan beskriven samhällsvetenskaplig forskningsprocess i formen av en modell (fig. 1). Forskaren blev tillfrågad om modellen kändes främmande för honom eller om han

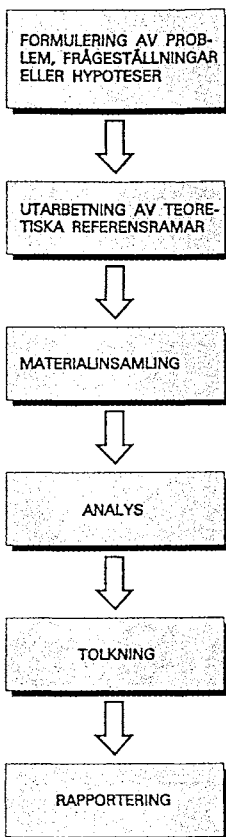

Fig. 1 Modell för en allmän forskningsprocess inom samhällsvetenskaperna

eventuellt kunde omfatta den. Ville han göra ändringar i den och i så fall vilka för att den skulle motsvara hans egen forskningsprocess?

Sju forskningsprocesser

I detta forskningsarbete har jag definierat sju olika typer av forskningsprocesser inom de fyra disciplinerna. Två av typerna (1 och 3) överskred disciplingränserna medan fem av dem endast förekom hos forskare inom en bestämd vetenskap. Typ 2, 4, 5, 6 och 7 förekom endast inom konsthistoria resp. arkeologi och filosofi.

De sju typerna är följande:

1. Den kaotiska dynamikern. Den kaotiska, intuitiva men dynamiska forskningsprocessen
2. Svärmaren. Ur filosoferandet och förundran växer frågeställningarna och slutsatserna fram
3. Systematikern. Den av drivhjulet burna, systematiska och materialfixerade forskningsprocessen
4. Mullvaden. Traditionalistens forskningsprocess
5. Mätaren. Science-greppet
6. Den ständiga tolkaren. Den textanalytiska forskningsprocessen
7. Fixaren. Problemlösarens forskningsprocess

Tre forskare föll inom typen *den kaotiska dynamikern* (1). Dessa forskade i konsthistoria resp. arkeologi samt språkvetenskap och lingvistik. Två av dessa var etablerade forskare och en icke-etablerad. Endast en *svärmare* kunde identifieras bland de intervjuade (2). Hon var en yngre konsthistoriker. Hela nio forskare visade sig vara *systematiker* (3) och av dessa var fyra konsthistoriker och fem språkvetare. Av de förra var två äldre och två yngre medan motsvarande tal för de senare var två resp. tre. *Mullvaden* (4) var ensam i sin typ och representerades av en etablerad arkeolog. *Mätaren* (5) förekom endast inom arkeologin. En äldre forskare och tre yngre kunde hänföras till denna typ. *Den ständiga tolkaren* (6) representerades av en etablerad och en icke-etablerad forskare i filosofi. *Fixaren* (7),

slutligen, förekom enbart bland filosoferna. Urvalet av intervjupersoner innehöll fyra fixare, tre äldre och en yngre forskare.

Den kaotiska dynamikerns forskningsprocess kännetecknas av ett något förvirrat grepp på själva forskningsarbetet och brist på systematik. Men trots detta har den ett dynamiskt förlopp och utmynnar i en slutprodukt, en helhet. Forskaren kunde svårligen klart och tydligt indela sin forskningsprocess i olika skeden. Men på basen av hans beskrivning var det möjligt skissera upp och strukturera processen samt indela den i skeden. När intervjuaren hade strukturen och skedena i processen klara och visade resultatet för forskaren kunde denne alltid verifiera det.

Karaktäristiskt för en svärmare är att vara förälskad i, hänförd av någon, att hänge sig åt drömmeri. Han är en drömmare, en fantast och en idealist. Han håller sig länge på avstånd från den person han svärmar för, innan han så småningom närmar sig denna. Med svärmare betecknas också en fjärilsart. Likt en fjäril svävar forskaren omkring och doftar än på den ena blomman och än på den andra tills han till slut nalkas en blomma och njuter av dess nektar.

Svärmarens dubbla språkliga betydelse förenas i denna forskares forskningsprocess. För svärmaren är allt systematiskt forskningsarbete främmande. Han är hänförd av sitt forskningsproblem och hela sitt forskningsarbete. Han är filosofisk till sin läggning och drömmer sig igenom forskningsprocessen. Han läser litteratur inte bara från sin egen vetenskap utan från vitt skilda områden. Även skönlitteratur och barnlitteratur kan komma ifråga. Litteraturläsningen pågår en lång tid och forskarens tankegångar influeras av den. Han sitter t.ex. på kaféer med en lugn atmosfär och läser, tänker, filosoferar och drömmer. Han är föga intresserad av att diskutera sin forskning med andra forskare. Han besöker flitigt utställningar och låter konstverken, bilderna, influera tankarna. På detta sätt bygger forskaren upp ett tanke-material, som är unikt och hans egentliga forskningsmaterial. När forskaren äntligen bestämmer sig för att överföra forskningen i skrift, allegoriskt: att sätta sig på en blomma och njuta av dess nektar, sker detta inom en

kort tidsrymd. En slutprodukt, ett manuskript har kommit till.

Systematikern är svärmarens raka motsats. Som redan namnet förtäljer arbetar forskaren mycket systematiskt. Forskningsprocessen framskrider skede efter skede, visserligen ofta i formen av en spiral på så sätt att senare skeden påverkar tidigare. Forskaren arbetar sig framåt på ett uppenbart metodiskt sätt. Processen rullar framåt likt ett drivhjul. Systematikern är i hög grad fixerad vid sitt material och märkbart beroende av det. Otillgängliga materialsamlingar kan vara ett stort irritationsmoment, som forskaren till sin förtrytelse måste anpassa sig till.

Mullvaden är en arkeolog med ett traditionellt och säkert grepp på forskningsarbetet och låter sig föga påverkas av nya teorier. Han utgår alltid från fornfynden och startar forskningsprocessen genom att stöta spaden i marken på fältet utan uppgjorda frågeställningar eller hypoteser. Fältarbete ingår ovillkorligen som en del av processen. Frågeställningarna växer fram ur materialet. Det är en omöjlighet att på förhand uppställa hypoteser om t.ex. järnålderns samhälle. Endast fornfyndena kan ge upphov till beaktansvärda och relevanta frågeställningar. Hans teorimedvetenhet är låg jämfört med mätarens (se nedan). Han konstruerar i regel inte situationsmodeller i likhet med den senare.

Mätaren kan i vissa avseenden, både zoologiska och rörelsemässiga, jämföras med svärmaren. Mätaren har nämligen också en dubbel språklig betydelse, som är signifikant i detta sammanhang. Den är en fjärilsfamilj (*Geometrae*) och i larvstadiet rör den sig mätande framåt. En mätare är även en person som yrkesmässigt sysslar med mätning av något. En arkeolog mäter alla föremål han hittar vid utgrävningar användande t.ex. måttband. Dessutom mäts andra kvaliteter genom en mängd olika naturvetenskapliga analyser, kemiska såväl som andra. Hans teorimedvetenhet är hög och han konstruerar ofta situationsmodeller, dvs. modeller för forntida tillstånd. Han har en stark anknytning till antropologisk och ekologisk forskning. Modellbyggandet har han övertagit från antropologerna och ekologerna.

Mätaren överträder gärna disciplin-

gränserna när det gäller samarbete med andra forskare. Typiskt för mätaren är även att han utnyttjar forskningsresultat från sådana närliggande vetenskaper såsom geologi, jordartsgeologi, ekologi, antropologi, botanik, zoologi och etnografi. Typiskt är också att han använder sig av statistiska forskningsmetoder, vilket mullvaden mera sällan gör. Man kan jämföra svärmaren, mätaren och mullvaden på följande sätt: mätaren rör sig på marken medan svärmaren svävar i luften utan någon kontakt med marken tills han slutligen bestämmer sig för att överföra tankearbetet i skrift. Mullvaden, igen, rör sig i jorden, dvs. gräver för att hitta nya fornyfynd.

Den ständiga tolkaren förekom endast bland filosoferna. Forskaren tolkar och analyserar historiska filosofiska texter. Han använder inte det vi vanligtvis avser med forskningsmetoder utan arbetsredskap såsom logik och argumentationsanalys. Hans forskningsmaterial utgörs av filosofiska texter, kommentarlitteratur och regelrätt forskningslitteratur. Typiskt för den ständiga tolkarens forskningsprocess är att han tolkar texterna innan han analyserar dem. En analys måste alltid föregås av en tolkning.

Fixaren förekom likaså endast bland forskare i filosofi. Hans forskningsprocess kan karaktäriseras som problemlösarens forskningsprocess. Han har ett problem som skall lösas, dvs. fixas. Typiskt för mången filosofisk forskning är just problemlösning. Det mest arbetsdryga, energikrävande och tidsmässigt längsta skedet i forskningsprocessen är det första skedet i processen, formuleringen av problemställningen. Ej heller fixaren använder forskningsmetoder i egentlig bemärkelse utan t.ex. sådana arbetsredskap som logik och argumentationsanalys. Hans forskningsmaterial utgörs, i motsats till den ständiga tolkarens, i regel av endast forskningslitteratur. Materialets karaktär bildar en signifikant skiljelinje mellan den ständiga tolkarens och fixarens forskningsprocesser.

Den kaotiska dynamikern

Den kaotiska dynamikern representerades i undersökningen av en konsthistoriker, en

arkeolog och en språkforskare. Konsthistorikern startade med en allmän orientering i ämnet, varefter hon utarbetade någon slags teoretisk referensram, som ändrade form under forskningsarbetets gång. Denna etablerade forskare läste brett forskningslitteratur från olika områden och fick därigenom impulser och idéer för sin egen forskning.

Materialinsamlingen påbörjades utan klara hypoteser och frågeställningar. Forskningsprocessen framskred genom ett kaos. Materialet väckte frågor och då började också skrivandet. Frågorna utvecklades och preciseras under skrivandets förlopp till problemställningar, som ständigt reviderades i dialog med materialet. Forskaren beskrev situationen så här:

”No, mulla on oikeastaan ongelmanasetteluja koko ajan. Mulla on niinkuin koko ajan semmonen vaihe tavallaan. Yrittän jatkuvasti lukea esimerkiksi semmosta kirjallisuutta, joka antaa niinkuin ajatuksia. Sitten se että kun on lukenut jonkun aikaa tämmöstä teoreettisesti kiinnostavaa saattaa saada koko asian ... niinkuin uudella tavalla.”

Hon beskrev sin forskningsprocess som osystematisk, ja t.o.m. kaotisk. Hon motsatte sig alla modeller för forskning.

”Silloin, kun olin lisenssiaattiseminaarissa professorimme antoi meille mallin muodostaa hypoteeseja, sitten tehdä deduktiivisia päätelmiä, ihan kun olisi kysymys jostain luonnontieteestä. Ja sehän ei tietysti [...] kuolettavia tutkimuksia jos tehtäisi semmosen määrätyn mallin mukaan. Olen aika paljon ollut sitä mieltä, että jokainen aihe sinänsä jo tavallaan sisältää sen menetelmän että ainakin humanistisissa tieteissä on hirveän vaikeata päättää sillä tavalla, että minä otan tämän mallin ja sovellan sitten tämän materiaalin siihen. Se ei koskaan mene siihen. Se on kuin olisi vääränlainen muotti. Helposti kaikki pursuu yli. Ja sitten tämmöset hirveän tiukat tutkimusmallit nehän usein johtaa siten siihen, että kun asetetaan se hypoteesi tavallaan jo tiedetään se mihin ollaan pyrkimässä, mikä se lopputulos on ja silloin se on niinkuin tavallaan turhaan käyty ympyrä jos palaa takaisin just siihen mitä

on..."

Modeller för forskning passar illa för humanistiska vetenskaper emedan forskningsmaterialet mycket långt bestämmer angreppssättet, menade denna äldre forskare.

Skrivandet börjar innan hela materialet är insamlat. När materialet hon penetrerade gav upphov till frågor började hon skriva. Medan hon skrev fick hon associationer, idéer och nya tankar. Trots forskningsprocessens kaotiska karaktär tyckte sig forskaren ändå finna en viss förnuftighet i den.

Parallellt med skrivandet skedde analysen av materialet. Forskaren började skriva från sidan 1 och fortsatte tills hon nådde slutet. Behov av att göra ändringar i texten uppstod efterhand.

En grafisk framställning av konsthistorikerns forskningsprocess presenteras i det följande:

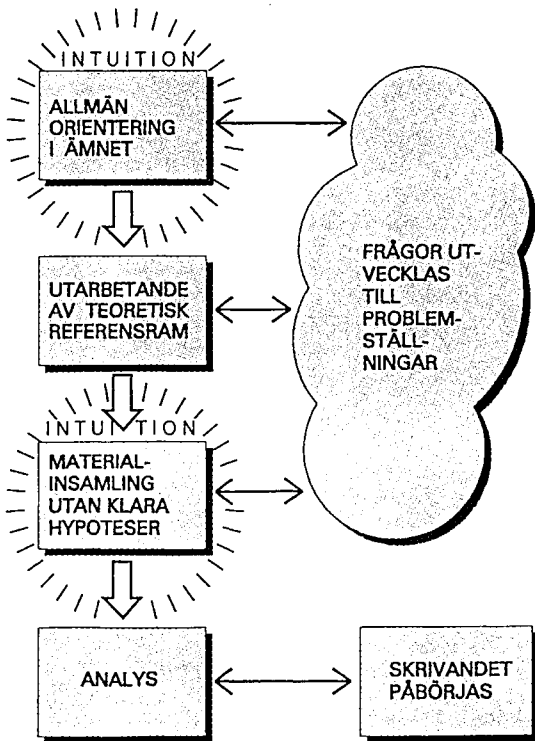

Fig. 2 Den kaotiska dynamikern (konsthistoriker)

Kaostet inom arkeologin

Arkeologens forskningsprocess började med att en tanke föddes, som väckte intresse.

"Joskus tulee joku ajatus mieleen, joka rupee kiinnostaa siks paljon että sitä rupee selvittämään. Ja sillä siisti. Sitten se etenee käytännön mahdollisuuksien mukaan [...] kai se mun tutkimukseni etenee silläi kaoottisesti. [...] Ja tässä työssä niin joku on sanonut että politiikka on mahdollisen taidetta ja mä sanoisin että Suomen tasavallassa niin arkeologinen aarre on vielä enemänkin taidetta ett sit pitää etsiä ne keinot ja, ja löytää se rahoitus."

Denna forskare hade ett pragmatiskt förhållande till forskningsarbetet och betraktade sig själv som amatörforskare, därför att han inom ramen för sin huvudtjänst inte hade tid att forska.

"Niinkuin sanottu, mä oon pragmaatikko. Se johtuu myös tästä ihan sitten... mun harrastustani säätelee niin paljon sitten tää mun virkatyö ja se mitä siit jää aikaa tälle harrastukselle. Mun on pakko olla tämmönen pragmaatikko."

Forskningsprocessen börjar i.o.m. att en idé har kläckts. Forskaren definierar ämnet och en arbetshypotes formuleras utgående från idén. Materialinsamlingen inleds och styrs av arbetshypotesen.

"Kerään silloin sen [arbetshypotesen] kannalta relevantin aineiston ... ett se on yleensä sitten niinkuin ajallisesti ja paikallisesti, alueellisesti määritelty ongelma ja silloin mä kerään tietyltä alueelta tietyn ajan muinaisjäännökset tai niistä kaiken mahdollisen tiedon [...]".

Materialinsamlingen tog i allmänhet lång tid i anspråk. Han utgick från kartotek och föremålssamlingar, typologiserade fynden och vände sig därefter till litteraturen. Forskaren beskrev det så här:

"Mä käyn läpi noi meidän erilaiset kortistot täällä. [...] Tossa on noita mappeja, niin ne on sitä aineistoa ja sitten mä käyn läpi löydöt tuolla ja tyypittelen ne ja sen jälkeen mä rupeen kaivaa kirjallisuudesta tietoja [...]."

Hur länge materialinsamlingen varade var vanligtvis beroende av två faktorer. Den ena

var forskningsarbetets omfattning, dvs. skulle det resultera i en monografi eller en artikel. Den andra gällde forskaren som person.

”Jotkut on sellaisia aivan niinkuin pika-juoksijoita ja maratoonareita. Niin tietees-sä on sama jako. Mun opettajani [...] on ehkä tällainen sprintterityyppi. Muistaakseni juossut koulupoikana fajian jaloille satasellajotain 11,5 mikä on hirvittävä aika. [...] se on sellainen niinkuin leimahduksen ja näkemysten mies. Musta tuntuu, että ne [artiklarna] ihan syntyy yhdessä yössä, purkautuu paperille.”

Till materialinsamlingsskedet hör också genomgången av det skriftliga arkiv-materialet och forskningslitteraturen.

”[...] Joskus se taphtuu samalla siinä kun mä käyn niitä löytöjä läpi niin mä muistan että Ai! Niin, joo, katotaaks toi! Että ei se niin selkeästi ole jaettu se työprosessi välttämättä ett, että tapahtuis niinkuin tää kirjallisuuden läpikäyminen niinkuin omana erillisenä vaiheena. En pysty niinkuin muistaa. Se niinkuin siinä ohessa, ohessa.”

Arbetsättet är ganska osystematiskt. Genomgången av primärmaterial varvas med läsning av forskningslitteratur. Det blir en växelverkan mellan primärmaterial, forskningslitteraturen och arbetshypotesen, som revideras hela tiden under arbetets gång. Den lever. Om den arbetshypotes han hade för sin doktorsavhandling berättade han följande:

”Se sit matkan varrella niinkuin eli koko ajan ja itse asiassa elää vieläkin ja nyt sitä on varmaan jo, tota, eri mieltä siitä mitä on kirjoittanut. Noin siinä aina käy. Asiat elää ihan koko ajan ja tiettyssä vaiheessa sitten mä lopetin.”

Flera forskare hade svårigheter med att sätta punkt för ett forskningsarbete, vilket kanske är ett av den humanistiska forskarens största dilemman.

Problemställningen förändras under forskningsprocessen. Forskaren bör inte låsa sig och förskjuta nya iakttagelser. Ödmjukhet inför nyframkomna fakta bör vara en egenskap hos forskaren.

”Ei voi lukkiutua. Ei voi kieltää sellaisia havaintoja, joista ei oo aiemmin ollut tietoa siinä vaiheessa kun on lähtenyt jotakin aavistelemaan. Kyllä sitten nöyryys tosi-

asioiden, faktojen edessä, se on muun muassa tutkijan ominaisuus.”

Forskaren samlade anteckningar med observationer på papperslappar, placerade dem i kuvert eller pärmar och påbörjade analysen genom att emellanåt ta fram dem för att ge observationerna konturer och gestalta dem vidare. Han påbörjade skrivandet när han ansåg att materialet var samlat.

”Mutt sitten mulla kertyy nuo kansiot täyteen aineistoa ja sitten, kun mä kirjoittelen noita artikkeleita niin usein kun mä kerään materiaalia niin mä jäsentelen asioita. Ett mulla on semmosia sekavia paperilappuja. Mä kirjoittelen erilaisia havaintoja. Sit ne on yleensä yhdessä kansiossa tai kirjekuoreessa. Tossa on yks esimerkiksi. Mä heitän sinne silloin, kun mulle tulee joku assosiaatio tai joku muisti kun muistan jonkun artikkelin tai löydön tungen sen sinne [...]. Noita paperilappuja saatan jäsentellä ja se jäsentely voi sitten muuttua. Sitten, kun mä katson ett nyt mulla on se aineisto kerättyä, niin sit mä rupeen kirjoittamaan.”

Den egentliga analysen av materialet

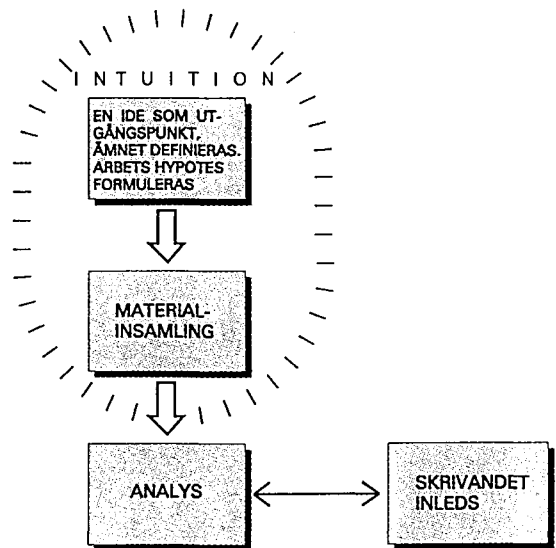

Fig. 3 Den kaotiska dynamikern (arkeologen)

påbörjas först i och med att skrivandet tar vid. I det skedet måste ofta kontroller göras och då vände sig forskaren på nytt till sitt primärmaterial och litteraturen. Han uppskattade att skrivandet i regel tar en tredjedel av forskningsarbetets tid i anspråk. Att skriva var för honom en lång och mödosam process.

”Mä olen hidas kirjoittaja. Ett mun täytyy sitten kirjoittaa useampaan otteeseen, hioa sitä tekstiä. Ett multa ei synny sitä ... se voi olla hyvinkin kankeata ja kömpelöä ja sit sitä pitää ruveta niinkuin myös ihan kieli- asua muuttamaan. [...] Kirjoittaminen ei oo mulla helppoa.”

Arkeologens forskningsprocess visualiserar i Fig. 3 (s. 102).

Språkvetarens dynamiska kaos

Språkforskaren startade sin forskningsprocess med en allmän orientering i ämnet. Detta var ett litteraturintensivt skede. Forskaren deltog också aktivt i konferenser och seminarier. En tanke, en forskningsidé, föddes som bearbetades vidare. Idén utvecklade han till frågeställningar. Han samlade sina tankar men medgav att hans arbetssätt var förvirrat. När frågeställningarna var formulerade framskred forskningsprocessen i ett kaos.

”Ja sit yrittää vaan saada kaikki nää erilaiset ajatukset päässä niinkuin jollain tavalla kasaan ja yrittää uskotella muillekin, että täss on järkeä. Se on jotenkin mun kohdalla semmonen sekava ettei oo mitään muuta selvää vaihetta mun mielestä mulla ollut muuta kun se alku niinkuin oivalsi: ’tää on hyvä kysymys’. Sit se, mitä sen jälkeen on seurannut niin on vaan semmosta jollain tavalla kaaosmaista eteenpäin menemistä. Yrittänyt miettiä ja sit huomannut, ett tää ei oo oikein hyvä. Yrittää sit parantaa. Alku: oivallus ja sit toivottavasti se loppupiste. Valmis väitöskirja. Ne on ne kaks selvää vaihetta.”

Forskarens tankar rör sig inom en viss teoretisk referensram utan att han nödvändigtvis skriver ner den.

”Kyll siinä väkisin alussa on jo kun lukee jotain niin siellä on ... tai siinä on niinkuin se tietty viitekehys, minkä puitteessa sitä

mieltii. Emmä tiedä kirjoitanks mä konkreettisesti, mutta kyllä se nyt on alusta saakka mielessä semmonen mikä tää teoreettinen idea on tässä miks mä ylipäättäni esitän tään asian. Sen pitää liittyä johonkin teoriaan. Se muuttuu sit koko aika.”

Denna yngre forskare samlade inte något egentligt forskningsmaterial såsom ”miljöna sanaa sanomalehtitekstiä”. Hans material bestod enbart av litteratur som han samlade på sig under forskningsarbetets förlopp. Han läste under hela forskningsprocessen.

”Se kerääntyy niinkuin matkan varrella. Aluks on tietysti jotain, mistä saa niitä ajatuksia. Sit kun koko aika lukee lisää ne tulee mukaan siihen kuvaan. Tää on niinkuin jos ajatellaan tällainen kirja, mistä saa ajatuksia, missä on esimerkkilauseita, ja myös kaikkea muuta. Tää sitten mulla kattaa niinkuin koko tään matkan. Kun koko aika lukee uutta niin se välttämättä vaikuttaa.”

Han analyserade och tolkade parallellt. Skrivandet uppfattade han som något verkligt svårt. Svårigheterna gällde främst att klart och tydligt formulera tankegångarna så att de inte gav utrymme för olika tolkningar men att ändå alla viktiga nyanser kom fram. Ibland kunde det ta en hel dag att formulera en enda sats. Att samtidigt analysera, tolka och skriva förefaller att för forskaren bli en kaotisk situation. Han hade inte ett systematiskt grepp på sitt forskningsarbete trots att han signalerade nogrannhet, ja t.o.m. pedanteri. Språkvetarens forskningsprocess visualiserar i Fig. 4 (s. 104).

Den kaotiska dynamikern representeras av en konsthistoriker, en arkeolog och en språkvetare men inte av någon forskare i filosofi. Forskningsprocessen har i stort sett samma förlopp hos de tre forskarna. Smärre variationer kan dock skönjas. På det följande sida presenteras en grafisk framställning över deras gemensamma forskningsprocess i Fig. 5.

Forskningsprocessen karaktäriseras av ett kaotiskt framåtskridande. Detta framhöll forskarna själva i sina utsagor. En annan gemensam nämnare är intuitionen. Alla tre framhöll att forskningsarbetet fortskred på ett intuitivt sätt snarare än enligt någon viss forskningsmodell. De kunde inte själva indela

forskningsprocessen i olika skeden, vilket också kan ses som ett tecken på dess kaotiska förlopp. Men på basen av deras beskrivningar har det ändå varit möjligt att skönja vissa faser. Konsthistorikern och språkforskaren startade klart uttalat med en allmän orientering i ämnet. Arkeologen utgick från en idé och definierade ämnet samt formulerade en arbetshypotes, vilket kan anses inbegripa också en allmän orientering. Endast konsthistorikern sade själv att hon utarbetade en teoretisk referensram för forskningsarbetet medan språkforskaren utvecklade sin forskningsidé till frågeställningar. Både den teoretiska referensramen och och utvecklandet av en forskningsidé till frågeställningar kan dock anses utgöra en teoretisk bas för arbetet och därför i det närmaste motsvara varandra. Arkeologen ville däremot hänföra formuleringen av arbetshypotes till samma skede där ämnet definierades, dvs. det första skedet.

Följande skede, materialinsamlingen, utgjorde för konsthistorikern och arkeologen en klart avgränsad fas. Båda behövde stora mängder material, som tog lång tid och var arbetsdrygt att spåra och att samla in. Språkforskaren däremot avvek visavi material-

insamlingen från de två övriga genom att han samlade på sig forskningsmaterialet, som utgjordes av uteslutande forskningslitteratur, under forskningsarbetets gång.

Efter att materialet var insamlat påbörjades analysen av det. Detta skede var gemensamt för de tre forskarna. Endast språkforskaren sade sig uttryckligen tolka analysresultaten. Arkeologen och konsthistorikern började skriva samtidigt som de påbörjade analysen medan språkforskaren väntade med skrivandet av sammanhängande text tills han hade analysresultaten klara och tolkningarna gjorda. Det är möjligt att detta var en personlig egenskap hos denna forskare. Skrivprocessen beredde honom stora svårigheter och det förefaller som om han därför tog itu med skrivandet allra sist.

Del 2 publiceras i nr 1/98.

Källor:

24 bandade och transkriberade intervjuer med forskare i arkeologi, filosofi, konsthistoria samt språkvetenskap och lingvistik.

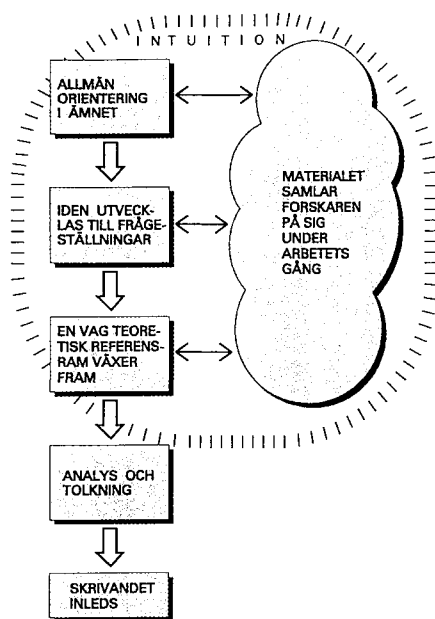

Fig. 4 Den kaotiska dynamikern (språkforskaren)

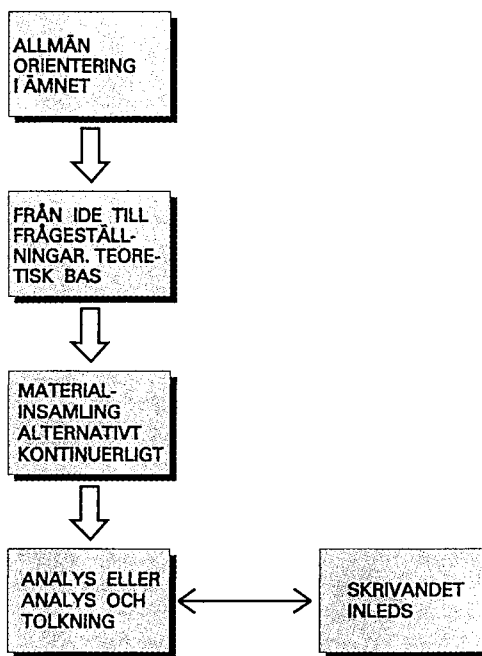

Fig. 5 Den kaotiska dynamikern